

Političke doktrine (učenja)

- Politička ideologija - skup ideja kojima se objašnjava i zagovara određen način uređenja društva
  - osnova na kojima pol. stranke grade svoje pol. programe i pol. djelovanje
- liberalizam (lat. libertas – sloboda)
  - izvore nalazimo u 18. st. (prosvjetiteljstvo; francuskoj i američkoj revoluciji)
  - zastupa ideje:
    1. individualna prava i slobode
    2. razdvajanje privatnog i javnog
    3. ugovor
  - u 20. st. liberalizam se mijenja i okreće se socijalnom individualizmu (dobrobit pojedinca povezan je s dobrobiti zajednice)
  - krajem 20. st. javlja se neoliberalizam – prvenstveno u ekonomskoj teoriji – zastupa ideju slobodnog tržišta
- konzervativizam
  - reakcija na franc. revoluciju (1789.) i pojavu liberalizma
  - tradicionalni konzervativizam – naglašava važnost tradicije
  - neokonzervativizam – javlja se krajem 20. st. na ekonomskom planu gdje se njihove ideje poklapaju s neoliberalnim idejama, naročito pri zagovaranju slobodnog tržišta
    - na društvenom planu zastupa domoljublje, obitelj, religiju, prirodne nejednakosti, patrijaharni autoritet, nacionalizam,...
- socijalizam
  - nakon franc. revolucije nastaje radnička klasa kojoj je glavna karakteristika jednakost
  - početkom 19. st.(1820.-1830.) nastaju prvi socijalistički pokreti
  - 1917. Oktobarskom revolucijom nastaje prva zemlja socijalizma SSSR
  - do kraja 19. st. socijalizam je prihvaćen kao najprimjerenija ideologija za ostvarivanje interesa radničke klase
  - javlja se u različitim verzijama
    - utopijski
    - revolucionarni – oslonac: Marksizam -> rušenje svega
    - reformski – odbacuje revolucionarne postavke i zalaže se za demokraciju društva
    - samoupravni – radnički savjeti na čelu svakog poduzeća

- fašizam
  - 1922. u Italiji na vlast dolazi Mussolini
  - 1933. u Njemačkoj na vlast dolazi Hitler
  - karakteristike:
    1. ideologija zajednice
    2. ideologija autoriteta – jedan veliki vođa koji odlučuje o svemu
    3. ideologija vlasništva
    4. antikapitalizam
    5. ideologija neprijatelja
    6. militarizam – spremanje na rat

Političke stranke

- javljaju se krajem 17. st. u Engleskoj (Bikovci i Torijevci)
- pol. stranke su pol. organizacije u koje se učlanjuju ljudi koji imaju iste ili slične predodžbe o tome što treba činiti u politici, a cilj svake pol. stranke je osvajanje vlasti
- funkcije pol. stranaka:
  1. predstavljanje različitih interesa
  2. uključivanje pojedinaca u politički život
  3. politička socijalizacija
  4. mobilizacija glasača
  5. organizacija vlasti
- koalicije – udruživanje stranaka
  - mogu biti: - prijeizborne i postizborne
  - prirodne i neprirodne
 (stranke imaju sličan ili isti svjetonazor)   (ne vežu ih iste ideje)
- stranke se financiraju:
  - iz državnog proračuna (one stranke koje su u parlamentu)
  - iz članarina
  - sponzorstva i donacije
  - gospodarske (ekonomske) aktivnosti
- podjela pol. stranaka:
  1. prema stajalištu o pol. pitanjima (ljevica, desnica i centar)
  2. prema ideologiji koju zastupaju (konzervativne stranke, liberalne, socijalističke, socijal-demokratske, demo-kršćanske, nacionalističke, zelene, regionalne,..)
  3. prema osvajanju vlasti (parlamentarne i neparlamentarne)


```

              /      \
      parlamentarne  neparlamentarne
              /      \
      vladajuće i opozicijske
          
```

- stranački sustavi
    - struktura koju čine pol. stranke u jednoj državi i njihovi međusobni odnosi
    - mogu biti:
      - jednostranački
      - dvostranački
      - višestranački
      - sustav s dominantnom strankom
      - dva plus stranački sustav
- } s obzirom na broj pol. stranaka
- umjereni pluralizam
  - polarizirani pluralizam
- } s obzirom na međusobni odnos stranaka

Izbori

- izbori su temeljni politički procesi u demokratskim društvima
- da bi izbori bili demokratski potrebno je:
  1. poštivanje određenih pravila i procedura
  2. sloboda izbora
  3. jednakost svih natjecatelja u predizbornoj utakmici
- izbori mogu biti:
  - parlamentarni – izbor zastupnika u zakonodavna tijela
  - predsjednički – izbor državnih poglavara
  - lokalni – izbor lokalnih dužnosnika ili tijela na lokalnoj razini
- moderno izbornopravo je:
  - OPĆE – imaju ga svi državljani neovisno o spolu, rasi, naciji, vjeri, naobrazbi, posjedu, prihodu i statusu
  - JEDNAKO – jedan čovjek – jedan glas
  - TAJNO – propisana tajnost na biračkom mjestu i tehnički omogućena, izbor birača drugima će ostati nepoznat
  - IZRAVNO – birači sami izabiru svoje predstavnike, nitko to ne čini umjesto njih
- birački spis - skup svih državljana s općim pravom glasa koji su upisani u popis birača na području na kojem se održavaju izbori
- biračko pravo – birači imaju pravo izbora
  - AKTIVNO – ako se bira
  - PASIVNO – ako budeš biran

- izborni sustavi
  - izborni sustav je skup pravila po kojima se izbori obavljaju
  - izborni sustav može biti:
    - VEĆINSKI – pobjeđuje kandidat ili stranka osvojenom većinom glasova (apsolutnom ili relativnom)
    - RAZMJERNI – pol. stranka dobiva broj mandata razmjerno osvojenom broju glasova
    - MJEŠOVITI – kombinacija je većinskog i razmjernog

Država

- država je politička zajednica u kojoj postoji politički aparat koji vlada na osnovi utvrđenih pravila koja prihvaćaju (dobrovoljno ili prisilno) svi njezini članovi
- Konstitutivni elementi države:
  1. teritorij
  2. stanovništvo
  3. organizacija vlasti
- Suverenost – znači najvišu vlast nad kojom nema druge vlasti
  1. unutrašnja suverenost - odnosi se na isključivu ovlast države da na vlastitom teritoriju i nad vlastitim stanovništvom nesmetano vrši najvišu vlast
  2. vanjska suverenost - odnosi se na priznanje drugih država da neka država ima suverenu vlast
  3. nacionalna suverenost - odnosi se na pravo naroda na samoodređenje, na pravo osnivanja nacionalne države

DRŽAVA nam je potrebna kako bismo na učinkovit način uredili zajednički život, utvrdili pravila koja treba poštovati, osnovali institucije vlasti putem kojih će se postizati dogovoreni ciljevi. DRŽAVA nam preko svojih institucija pruža osjećaj sigurnosti, štiti naša prava i promiče zajedničke vrijednosti.

- Ustrojstvo države
  - države razlikujemo po:
    1. obliku (monarhije i republike)
    2. teritorijalnom ustrojstvu (unitarne, federativne i konfederativne države)
  - Unitarne – imaju nepodijeljenu vlast na čitavom teritoriju
  - Federativne – sastavljene su od teritorijalnih jedinica sa značajnim stupnjem samostalnosti
  - Konfederativne – zajednice labavo povezanih nezavisnih država (teorijski model) (sve članice zadržavaju suverenost i samostalnost)

- Ustav
  - temeljni i najviši pravni akt jedne države i njime se uspostavlja politički i pravni poredak u toj državi
  - svi zakoni moraju biti usklađeni s ustavom (zakoni su pravna pravila koji reguliraju pojedina područja života)
  - Ustav RH 22. 12. 1990. (Božićni ustav)

Parlament i parlamentarizam

- Parlament – predstavničko i zakonodavno tijelo
  - uloga mu je donošenje ustava i zakona, promjena ustava i zakona te predstavljanje građana
  - najstariji parlament je islandski parlament utemeljen 930. godine
- Parlamentarizam – sustav predstavničke vladavine u kojem je narodna suverenost (pravo naroda da vlada) izborima prenesena na zastupnike
- Struktura parlamenta – jednodomna i dvodomna
- Funkcije parlamenta:
  1. predstavljanje naroda
  2. donošenje zakona
  3. nadgledanje i kritika vlade

Ustrojstvo vlasti u RH

- Ustav RH odraz je:
  1. povijesnog prava Republike Hrvatske na državnu suverenost
  2. demokratskih dostignuća utemeljenih na rezultatima višestranačkih izbora
  3. međunarodnih standarda sloboda i prava čovjeka i građanina koji se primjenjuju u demokratskim zemljama

Ustav RH ima 152 članka, i sastoji se od 10 odjeljaka.

- U demokratskim državama postoji trodioba vlasti (zakonodavna, izvršna i sudbena)
- Zakonodavna vlast
  - u RH ju obavlja Hrvatski sabor, predstavničko i zakonodavno tijelo
  - sastoji se od jednog doma (Zastupničkog doma)
  - mandat zastupnika je 4 godine

- svi zastupnici imaju imunitet (ne mogu kazneno odgovarati za izraženo mišljenje ili glasanje)
- ovlasti Hrvatskog sabora:
  - donošenje i promjena ustava
  - donošenje zakona
  - donošenje državnog proračuna
  - odlučivanje o ratu i miru
  - odlučivanje o promjeni granica
  - raspisivanje referenduma
  - nadziranje rada vlade
  - davanje oprosta za kaznena djela
- Hrvatski sabor zasjeda dva puta godišnje (prvi puta između 15.1. i 15.7. drugi put između 15.9. i 15. 12.)

- Izvršna vlast

- u RH je obnašaju Predsjednik Republike i Vlada Republike Hrvatske
- Predsjednik RH
  - bira se većinskim izbornim sustavom, na neposrednim izborima na temelju općeg i jednakog biračkog prava
  - mandat mu je 5 godina (može biti biran 2 puta uzastopno)
  - tijekom svog mandata predsjednik ne smije obavljati nikakvu profesionalnu ili javnu dužnost, a pri stupanju na dužnost mora istupiti iz političke stranke čiji je član
  - u slučaju bolesti ili duže spriječenosti ili smrti dužnost predsjednika RH preuzima predsjednik Hrvatskog sabora
- Ovlasti:
  - raspisuje referendum
  - imenuje mandataru vlade
  - daje pomilovanja
  - dodjeljuje odlikovanja i priznanja
  - vrhovni je zapovjednik oružanih snaga

- Vlada RH

- čine je predsjednik Vlade ili premijer, jedan ili više potpredsjednika i ministri
- članove vlade predlaže osoba kojoj je Predsjednik Republike povjerio mandat za sastav Vlade, nakon toga ih mora potvrditi Hrvatski sabor
- Ovlasti:
  - predlaže zakone
  - predlaže državni proračun
  - provodi zakone
  - vodi vanjsku i unutarnju politiku
  - nadzire državnu upravu
  - vodi gospodarsku politiku
- Vlada je za svoj rad odgovorna Saboru

- ministri bez portfelja (bez lisnice) - ne vode određeno ministarstvo, nego pomažu pri provođenju složenijih poslova; ne raspolažu financijskim sredstvima iz državnog proračuna

- Sudbena vlast

- samostalna i neovisna
- obavljaju je sudovi na temelju Ustava i zakona
- sudove dijelimo u dva smjera:
  - općinski, županijski i Vrhovni sud
  - Ustavni sud
- uloga sudova je posredovanje u sporovima između različitih strana te sankcioniranje društveno neprihvatljivog ponašanja
- sudačka dužnost je stalna
- sudce imenuje i razrješuje Državno sudbeno vijeće
- sudci imaju imunitet
- sudac može biti razriješen sudačke dužnosti:
  1. ako to sam zatraži
  2. ako trajno izgubi sposobnost obavljanja svoje dužnosti
  3. ako bude osuđen za kazneno djelo
  4. kad navrši sedamdeset godina
- državno odvjetništvo
  - samostalno i pravosudno tijelo ovlašteno i dužno postupati protiv počinitelja kaznenih i drugih kažnjivih djela
- glavnog državnog odvjetnika imenuje Hrvatski sabor na 4 godine

Lokalna samouprava u RH

- jedinice mjesne samouprave:

1. mjesni odbori
2. gradske četvrti

- jedinice lokalne samouprave:

1. općine
2. gradovi

- jedinice područne (regionalne) samouprave: županije 20+1

- građani biraju:

- župane koji su na čelu županije
- gradonačelnike koji se nalaze na čelu grada
- načelnike koji upravljaju općinama

- građani biraju i predstavnike u županijske skupštine, gradske skupštine, općinska vijeća te u odborima gradskih četvrti
- ovlasti o kojima odlučuje lokalna samouprava:
  - poslovi uređenja naselja i stanovanja
  - prostorno i urbanističko planiranje
  - komunalne djelatnosti
  - briga o djeci
  - socijalna skrb
  - primarna zdravstvena zaštita
  - odgoj i osnovno obrazovanje
  - kultura, tjelesna kultura i sport
  - zaštita potrošača
  - zaštita i unapređenje okoliša
  - protupožarna i civilna zaštita